

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
МР ПРЕДРАГА ЂОКОВИЋА

Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације мр Предрага Ђоковића *Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији*, у саставу: др Соња Маринковић, редовни професор Факултета музичке уметности – ментор, др Марија Масникоса, ванредни професор Факултета музичке уметности, др Димитрије Големовић, редовни професор Факултета музичке уметности, др Богдан Ђаковић, редовни професор Академије уметности Универзитета у Новом Саду и др Катарина Томашевић, виши научни сарадник Музиколошког института САНУ, на састанку одржаном 22. 04. 2016. године усвојила је извештај којим се позитивно оцењује дисертација мр Предрага Ђоковића. Извештај комисије садржи: биографске податке о кандидату, анализу докторске дисертације, критички осврт, оцену научног доприноса дисертације и закључак са предлогом за одобравање јавне одбране.

БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Мр Предраг Ђоковић је основне студије завршио на Факултету музичке уметности 1993. године (Одсек за општу музичку педагогију). На Академији уметности у Новом Саду је 2010. године стекао звање магистар музикологије одбранивши магистарски рад *Српско црквено појање – теоријске основе и практична примена* под менторством др Данице Петровић. Запослен је на Музичкој академији Универзитета у Источном Сарајеву као ванредни професор на Одсеку за црквену музику и појање.

Паралелно са научним образовањем студирао је соло певање и постдипломске студије соло певања (рана музика) завршио је у класи Николаса Клептона као стипендиста Тринити колеџа за музику у Лондону (1997). Бављење старом западноевропском музиком Предраг Ђоковић, контратенор, почео је у ансамблу Музика Антика из Београда. Био је солиста свих ансамбала у Београду који су се бавили интерпретацијом ране музике – Ренесанс, Барок консорт, Студио за рану музику и Анонимус 4. Похађао је бројне мастеркласе: Карлсруе, Немачка, 1991 (Интернационална Хендл-академија, код Паула Есвуда), Дартингтон, Велика Британија, 1995. и 1996 (Интернационална летња школа где је имао прилике да сарађује са Емом Киркбај, Евелин Таб, Николасом Клептоном, Антонијем Рулијем) и у Оксфорду, Велика Британија, 1997 (Универзитет у Оксфорду, где је радио са Џејмсом Боуманом).

Ради као уметнички директор Ансамбла Студија за рану музику и развија концертну каријеру у овој области.

Професионална делатност Предрага Ђоковића одвија се у три правца која сачињавају његов научно-уметнички профил: музиколошки, извођачки и педагошки. У фокусу свих његових активности су две области: српска црквена музика и западноевропска рана музика.

Осим педагошког рада на матичној установи, редован је предавач на трибинама и научним скуповима, нарочито оним који афирмишу црквену музику и појање, те је излагао на *Данима Владе Милошевића* у Бањалуци, *Мокрањчевим данима* у Неготину, у оквиру фестивала *Хорови међу фрескама* у Београду, *Летњој школи Корнелију у спомен* у Сремским Карловцима, Goldsmith University у Лондону, В. Британија, Europa Cantat у Печују, Мађарска и другим.

Репертоар Предрага Ђоковића обухвата широк дијапазон стилских епоха, од средњовековне до савремене музике, тачније средњовековне труверске баладе, ренесансне (елизабетанске) лаутске песме (Монтеверди, Дауленд, Персл), стандардни барокни репертоар (мисе, кантате, ораторијуми Хендла, Баха, Скарлатија, Вивалдија, Перголезија) као и дела савремених композитора (Сер Џон Тавенер, Рајко Максимовић). Као члан и солиста готово свих ансамбала ране музике у Београду остварује више стотина концерата у земљи и иностранству.

Учествовао је у више радио и телевизијских емисија уживо као солиста, диригент или саговорник на тему црквене и класичне (ране) музике.

Као солиста ансамбала за рану музику снимио је више компакт дискова музике средњег века, ренесансе и барока, али и православне музике. Са хором карловачке богословије снимио је један компакт диск.

Један је од оснивача Одсека за рану музику при музичкој школи *Јосип Славенски* у Београду и Студија за рану музику, као и један од чланова уређивачког одбора часописа за рану музику *Continuo* који је излазио током 1994.

Објављени научни радови:

1. 400 godina od smrti Orlanda di Lassa i Giovanija Pierluigija da Palestrine, у: *Continuo*, часопис за рану музику, Београд 1994, 16–18.
2. Српски патријарх Павле о неким питањима нашег црквеног појања-црквено појање и духовно узрастање, *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику* број 36, Нови Сад 2007, 79–95.
3. Додатак Осмогласнику, у: Стеван Ст. Мокрањац *Осмогласник*, пето допуњено издање, Свети архијерејски Синод СПЦ, Београд, 2010, 291–312.
4. Дневни светилни (нотни записи Предрага Ђоковића до сада необјављених светилна свакидашњег јутрења) у: Стеван Ст. Мокрањац, *Извод из Општег појања са величанијима*, друго допуњено издање, Издавачки фонд Српске православне цркве Архиепископије београдско-карловачке, Београд, 2011, 88–93.
5. Мокрањчев метод учења црквеног појања – Сто година *Осмогласника* Стевана Ст. Мокрањца, у Соња Маринковић и Санда Додик (уред.), *Традиција као инспирација*, Зборник радова са научног скупа *Владо Милошевић: етномузиколог, композитор, педагог*, Бања Лука, 06–07. априла 2012,

- Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци, Академија наука и умјетности РС, Музиколошко друштво РС, 2013, 182–193.
6. Утицај Мокрањчевог мелографског стила на записиваче црквених мелодија у XX веку, у: *Мокрањац*, Часопис за културу, број 15, децембар 2013, 2–17.
 7. *20 година одсека за рану музику* (кратка монографија), издање музичке школе Јосип Славенски, Београд, 2014.
 8. Sacred Music in the Musical Life of Serbia in the Time of Communism (Духовна музика у музичком животу Србије у доба комунизма) рад излаган на научном скупу *Orthodoxy, Music, Politics and Art in Contemporary Russia and Eastern Europe* (Православље, музика, политика и умјетност у савременој Русији и Источној Европи), Goldsmiths University of London, 16-17.03.2013. (у штампи)
 9. Кројенје – umetnost појаса, *Artefact*, уметничко-научно-стручни часопис Факултета уметности у Нишу, бр. 2 (у штампи).
 10. Аутор одреднице „Глас“ у: *Српска енциклопедија*, Завод за уџбенике, Београд.

АНАЛИЗА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Тема докторске дисертације мр Предрага Ђоковића *Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији* припада области музикологије, уже, области теорије и историје извођаштва, и односи се на изучавање разноликих видова и карактеристика извођачке праксе у историји српске музике, а у вези са репертоаром који се тиче домена ране музике. Отварајући једно, за музиколошку науку у Србији, ново истраживачко поље, које се односи на извођење ране музике односно, како је на енглеском говорном подручју именовано, *историјски информисано извођаштво*, Ђоковић је у дисертацији прво поставио теоријску платформу са начелима (данас у свету општеприхваћеног) концепта историјског извођаштва. То је урађено на основу стручне литературе објављене на енглеском језику која је послужила као основа за критичко сагледавање појава и процеса у оквиру покрета за рану музику у Србији.

Дисертација је написана на 292 стране, стандардним писмом величине 12 тачака, садржи Апстракт/Abstract, Садржај, Увод (8–22), два обимна дела од којих је сваки подељен на неколико поглавља. У првом делу издвојена су два поглавља: Европски покрет за рану музику – осврт на историјат и основна начела (23–47) и Елементи стила и извођаштва (48–112). У другом делу обликовано је шест поглавља: Отварање српских музичара и ансамбала према репертоару ране западне музике (113–132), Покрет за рану музику у оквиру културне политике социјалистичке Југославије (133–156), Београдски круг истраживача ране музичке баштине (157–190), Стара српска музика и европски покрет за рану музику (191–201), Институционализација ране музике у Србији (202–243), Рестаурација и изградња историјских инструмената у Србији – допринос Марија Бјелановића покрету за рану музику (245–251) и Нове иницијативе – залог за будућност (252–261). Следе Закључак (262–282) и Списак коришћене литературе и извора (283–292), који садржи 108 библиографских јединица, 26 веб извора и 12 интервјуа.

У Уводу аутор образлаже разлоге за избор предмета истраживања, анализира терминологију која се у овој области користи у свету и код нас и указује на оквир у којем ће се истраживање кретати. Као циљ истраживања аутор поставља

систематизацију и критичку анализу комплекса појмова који се у вези са овим покретом појављују, формирање теоријске платформе за сагледавање његових конкретних манифестација у музичком животу Србије, јер је истраживање рецепције ране западноевропске традиције постављено као главни циљ рада. Затим је дат осврт на методологију истраживања, критички преглед релевантне литературе, осврт на критеријуме избора студија случаја и представљена је структура дисертације.

У првом делу рада аутор појашњава историјат, карактер, принципе и делатност европског покрета за рану музику као и резултате које је овај покрет до данас остварио у циљу актуелизације музике старијих епоха. Указано је на утицај који је покрет имао на свеукупну уметничку музику и њене манифестације у Европи током 20. века, посебно у његовој другој половини. Упоредо с тим, представљени су специфична схватања романтичара о старој музици; пионери модерног покрета за рану музику; солисти и ансамбли друге половине 20 века, као и развој историјски информисане извођачке праксе повезане са покретом за изградњу копија историјских инструмената. Указано је на то како је покрет за рану музику инкорпориран у образовне системе у свету и савремене *мејнстрим* музичке токове. У посебним поглављу анализирани су елементи стилова и извођаштва у епохама средњег века, ренесансе и барока на основу концепта историјски информисаног извођаштва, тј. досадашњих искустава и сазнања музичара и научника. Инсистирање на историцизму у контексту интерпретације довело је до артикулисања тзв. историјски информисаног извођаштва, што се сматра круном европског покрета за рану музику. Овај интерпретативни концепт се данас увелико примењује не само на музику ренесансе и барока, већ и на тумачење дела класичне епохе и раног романтизма, а односи се на различита питања извођаштва – од учешћа копија историјских инструмената до консултовања не само музичких, већ и осталих релевантних извора који могу допринети историјски верној интерпретацији једног музичког дела. Аутор уочава да су временом музичари-интерпретатори и музиколози (чија је сарадња током прошлог века по питању историјског извођаштва често била у дисонантним тоновима) дошли до становишта да су историјске информације само полазне претпоставке, те да успешну интерпретацију једног преткласичног музичког дела – као у осталом и било ког другог – може да оствари једино музичар својом креативном уметничком инвенцијом. Стога је указано на значај одређења музиколога Џозефа Кермана, који је истакао да је историјско извођаштво у суштини активност ума а не само сет одговарајућих техника које се односе на арбитрарно неограничено тело ране музике.

У другом поглављу првог дела рада анализирани су елементи стилова и извођаштва који се односе на музику средњег века, ренесансе и барока и то према типу репертоара (духовна, световна, инструментална музика). У анализама интерпретативних приступа музици средњег века и ренесансе световни репертоар је раздвојен од духовног. Будући да је у овим два епоха доминирала вокална музика (бар када је реч о сачуваним манускриптима) пажња је усмерена на испитивању „аутентичног“ изговора старих европских језика. Указано је на парадигматичан пример окситанског језика на којем су певали средњовековни трубадури, а који је данас у траговима сачуван на југу Француске.

У поглављу о барокној музици сагледани су различити, и данас актуелни елементи стила и извођаштва. То се односи како на инструменталну, тако и на вокалну праксу (анализирана је улога нотних издања, извођачки састави и начини руковођења ансамблом, улога континуа, питања камертона и штимовања, као и одлике динамике, артикулације, орнаментације и импровизације). У потпоглављу о вокалној барокној пракси анализирани су ставови савремених интерпретатора и диригената о различитим вокалним техникама, коришћењу вибрата, орнаментацији, итд. Испитане су могуће алтернативе данас непознатим високим гласовима којима је била опседнута оперска публика у бароку (кастрати).

Садржај другог дела рада односи се на домете европског покрета за рану музику у Србији, односно Југославији у другој половини 20. века. На почетку је осветљена делатност српских музичара међуратног периода и њихов однос према стилу и начинима интерпретације преткласичне музике, првенствено барокне. Аутор је желео да докаже да је један број домаћих музичара познавао тадашња европска схватања о раној музици и подражавао их у мери у којој је то било могуће. Континуитет је одржан у социјалистичкој Југославији и у оквиру њене културне политике испитан је статус ране музике у Словенији и Хрватској, како на фестивалском нивоу, тако и на примеру ансамбала специјализованих за ову врсту музике.

Сагледавање принципа и вредности европског покрета за рану музику новијег доба у Србији започето је студијом о ансамблу Ренесанс, првом домаћем ансамблу за рану музику са интернационалним реномеом. Својим наступима овај ансамбл је домаћој јавности по први пут презентовао принципе историјског извођаштва. Следе студије о ансамблима Музика антика и Арс нова, односно о специфичностима њиховог рада и оствареним извођачким донетима. Изградња копија историјских чембала у Србији је садржај посебног поглавља у којем је указано на изузетан допринос Марија Бјелановића, рестауратора и градитеља копија историјских инструмената.

Статус ране музике у образовном систему Србије представљен је кроз анализу студијског програма за чембало на Факултету музичке уметности, као и на Одсеку за рану музику у београдској музичкој школи „Јосип Славенски“, док је валоризација домета историјски информисаног извођаштва сагледана у вези са концертима у оквиру Фестивала ране музике и на фестивалу „Чембало, жива уметност“. Особит допринос институционализацији ране музике у Србији представља оснивање Студија за рану музику, кровног удружења „раномузичара“ у деведесетим годинама. Организација концерата у оквиру Фестивала ране музике, али и изван њега, као и преглед осталих активности Студија сагледани су у контексту тадашњих музичких прилика у престоници. Будући да су београдски ансамбли за рану музику прве генерације, осим ране западне, изводили примере византијског и старог српског појања, односно традиционалну музику Србије и Балкана, логично се наметнуло питање у којој мери истраживања српских музиколога и интересовања музичара-извођача за старије српско музичко наслеђе кореспондира са принципима европског покрета за рану музику. Овај однос је анализиран у поглављу „Стара српска музика и европски покрет за рану музику“.

У Закључку су сумирани и на синтетичан начин интерпретирани резултати истраживања.

КРИТИЧКИ ОСВРТ РЕФЕРЕНАТА

Докторска дисертација мр Предрага Ђоковића *Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији* у основи је постављена као историографско истраживање дела музичке извођачке праксе у српској култури у 20. веку. Истраживање је обухватно, спроведено је систематично и на основу одговарајућих извора. Доноси низ нових резултата на овом пољу. Међутим, специфична околност да је аутор студије истовремено и извођач и да је био активан судеоник једног дела истраживаних појава условила је да историографска расправа укључи и одређена теоријска разматрања проблематике теорије и историје извођаштва која се везује за формирање, промене и динамичан развој идеја о интерпретацији ране музике. Први део дисертације зато је био посвећен представљању теоријске платформе за разумевање појава и тенденција, доноси критичку, личну интерпретацију сазнања и ставова из ове области, написан је на основу доброг увида у литературу са овог подручја, али је ослоњен и на лично интерпретативно искуство аутора.

Други, обимнији део дисертације постављен је као панорамски преглед кључних догађаја који су добро изабрани, представљени у одговарајућим пропорцијама, са добром проблематизацијом и засновани су на објективном сагледавању чињеница. Разумљиво је да у оваквом концепту није било места за детаљно сагледавање, тако да овај рад поставља платформу за даља монографска истраживања извођачке и педагошке праксе у овој области. И само прикупљање грађе има научни значај, јер је вероватно управо захваљујући овом истраживању сачуван део драгоценог материјала, али је акценат на проблематизацији и критичком сагледавању те грађе. Анализе показују важност формирања добре теоријске платформе из првог дела рада као базе за сагледавање остварених домета у Србији. Југословенска димензија тих дешавања такође је обрађена на адекватан начин.

НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ И ЗАКЉУЧНА ОЦЕНА

Докторска дисертација мр Предрага Ђоковића *Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији* пионирски је рад у области теорије и историје извођаштва у српској музикологији. Аутор је у раду дао систематичну, добро организовану расправу кључних питања у вези са научном и аналитичком проценом деловања српских музичара и ансамбала у области ране музике, обухватајући својом студијом дуг временски период. Рад зато има прегледни карактер и успешан је у намери да на обухватан начин представи главне токове развоја у овој области.

Теоријска платформа за анализу различитих појава и облика интересовања и бављења раном музиком изграђена је у првом делу студије. Она је заснована на стручној литератури са енглеског говорног подручја, на оригиналан начин сублимира различита теоријска искуства и даје допринос заснивању стручне терминологије на српском језику. Теоријска расправа обухватила је низ питања: осврт на историјат, развој и основна начела покрета за рану музику у његовом изворном, европском контексту; разматрање основне аргументације покрета; сучељавање ставова музичара 19. и 20. века; сагледавање нових извођачких стандарда у оквиру растућег концепта

историјске интерпретације и увид у често супротстављане ставове музичара и музиколога. Испитан је степен заступљености преткласичног репертоара у оквиру водећих токова уметничке музике у Европи и указано на важност институционализације и професионализације покрета за рану музику. Посебна пажња посвећена је разматрањима данас актуелних питања извођачке праксе у домену ране западне музике. Истакнуто је да је са актуелизацијом преткласичних музичких епоха и аутентичних видова интерпретације, у Европи је током 20. века дошло до снажне афирмације покрета за рану музику који не само што је на концертне подијуме вратио многа заборављена музичка дела, већ је у значајној мери утицао на савремено стваралаштво. Дато је зналачко осветљење специфичних извођачких стандарда за подручја средњовековне, ренесансне и барокне музике.

У другом делу дисертације дискутована су питања у вези са испољавањем идеја покрета за рану музику у Србији: анализиран је репертоар и, на основу написа и критика разјашњено питање стила у тадашњим интерпретацијама. Посебно је издвојен и анализиран допринос тројице музичара – Косте Манојловића, Милоја Милојевића и Емила Хајека – као музичара који су у то време показали најбоље разумевање европске идеје о афирмацији ране музике и први су у нашој средини изводили дела тог репертоара и написима давали допринос њиховом тумачењу.

У послератној етапи развоја разматране су околности и прилике у којима су југословенски музичари и институције почели да усвајају принципе историјске интерпретације. Уочено је да статус ране музике у Србији, Хрватској и Словенији није био исти, и да су манифестације са овим програмским усмерењем биле различитог интензитета. Истраживање је показало да је повољну климу за присуство и пропагирање тог покрета у Југославији на посредан начин обезбедила сама држава чија је званична културна политика, након изласка из совјетске сфере политичког утицаја, била доминантно окренута Западу. Афирмацији ране музике поговорила је тадашња отвореност, велике могућности доласка иностраних уметника, куповине или поручивања копија историјских инструмената, као и могућности одласка на семинаре и курсеве за рану музику у различитим западноевропским земљама. Компаративним сагледавањем манифестација и интересовања у овој области исправно су уочене значајне разлике међу појединим републикама. У Србији су с разлогом издвојени делатност и думети ансамбла Ренесанс, чија је идеја интерпретације музике средњег века и ренесансе на историјским инструментима имала револуционаран карактер са далекосежним импликацијама. Поред рада ансамбла Ренесанс, као студије случаја су анализирани деловање Музике антике и Арс нове. У посебном поглављу артикулисана је идеја могуће евалуације српског „покрета“ за стару црквену и традиционалну музику у контексту европског покрета за рану музику. Аутор сматра уметнички оправданим опредељење поменутих ансамбала да поред европске, истражују и представљају сачуване записе црквеног појања, како у оквиру тематских концерата, тако и на оним са мешовитим репертоаром. Указано је да је извођење националног репертоара носило драгоцен печат оригиналне уметничке инвенције.

Значајно је што је у дисертацији посвећена пажња различитим видовима институционализације историјски информисане извођачке праксе кроз педагошке

установе и фестивале, а нарочито је подвучен значај делатности нашег јединственог градитеља историјских инструмената, Марија Бјелановића.

Аутор на основу обимне расправе на крају закључује да је европски покрет за рану музику од међуратног периода до данас у Србији био присутан са неједнаким интензитетом. У деловању српских музичара одражавале су се иновације и промене у домену ране музике које су се у континуитету развијале у његовом изворном европском контексту. Када су у првој половини 20. века интерпретације преткласичног репертоара у погледу стила биле непрецизне, то је указивало на још увек неафирмисан концепт историјске интерпретације у европским земљама. Током шездесетих и седамдесетих година, са појавом наглашеног интересовања за музику средњег века и ренесансе, и у Југославији су се појавили ансамбли који су изводили тај репертоар и интерпретацију дела градили на европским узорима, дајући и лични допринос у појединим областима. Током осамдесетих и деведесетих година, у време кад је покрет историјски информисаног извођаштва (са фаворизовањем барокног репертоара) у свету добијао на снази, са појавом друштвене кризе код нас није било могуће сачувати ни стандардне видове музичке културе, а камоли алтернативне, каквим би се могао означити покрет за рану музику. Оптимистички је на крају, на основу актуелне извођачке праксе, уочено да нова генерација српских „раномузичара“ поново ужурбано усклађује домаће извођачке стандарде са европским.

Докторска дисертација Предрага Ђоковића даје значајан допринос осветљавању и тумачењу специфичног вида извођачке праксе и стога чланови Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације са задовољством предлажу Наставно-уметничко-научном Већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности да прихвате овај Извештај и покрену процедуру за јавну одбрану докторске дисертације мр Предрага Ђоковића *Утицај европског покрета за рану музику на извођачку праксу у Србији*.

Комисија:

.....
Др Димитрије Големовић,
редовни професор ФМУ, Београд

.....
Др Марија Масникоса,
ванредни професор ФМУ, Београд

.....
Др Богдан Ђаковић,
редовни професор Академије уметности
Универзитета у Новом Саду

.....
Др Катарина Томашевић,
виши научни сарадник МИ САНУ

.....
Др Соња Маринковић, ментор,
редовни професор ФМУ, Београд